ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСКАЙ ССР

3

АКАДЭМІЯ НАВУК БССР
ІНСТЫТУТ ГІСТОРЫІ

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСКАЙ ССР

У ПЯЦІ ТАМАХ

ГАЛОЎНАЯ РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ:

І. М. ІГНАЦЕНКА (старшыня), Л. С. АБЭЦЭДАРСКІ,
К. П. БУСЛАЎ, Н. В. КАМЕНСКАЯ, А. Ц. КАРАТКЕВІЧ,
І. С. КРАЎЧАНКА, Ф. С. МАРЦІНКЕВІЧ, А. М. МАЦКО,
І. Я. МАРЧАНКА, А. А. ФІЛІМОНАЎ, К. І. ШАБУНЯ

ВЫДАВЕЦТВА «НАВУКА І ТЭХНІКА». МІНСК 1973

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСКАЙ ССР

ТОМ 3

ПЕРАМОГА ВЯЛІКАЙ КАСТРЫЧНІЦКАЙ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭВАЛЮЦЫІ І ПАБУДОВА САЦЫЯЛІЗМУ Ў БССР (1917—1937 гг.)

Нацыянальная акадэмія навук Беларусі
Дзяржаўная навуковая бібліятэка
ІНСТЫТУТ ГІСТОРЫІ
Уваход. № 2315
"___" ________ 200__ г.

ВЫДАВЕЦТВА «НАВУКА І ТЭХНІКА». МІНСК 1973

9(С3)
Г51

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ ТОМА:

І. Я. МАРЧАНКА (галоўны рэдактар),
І. М. ІГНАЦЕНКА, В. І. МАРТАВІЦКІ,
Г. Л. НАПРЭЕЎ, Ю. А. ПАЛЯКОЎ,
П. З. САВАЧКІН

© Выдавецтва «Навука і тэхніка», 1973 г.
Г $\frac{0164-106}{М316-73}$ 4—73

СПІС КАРТАЎ

1. Устанаўленне Савецкай улады на Беларусі (А. І. Марозава, П. А. Селіванаў) 80—81
2. Беларусь у перыяд грамадзянскай вайны (1918—1920 гг.) (С. А. Лукашоў) 192—193
3. Размяшчэнне прамысловай вытворчасці ў БССР (на пачатак другой пяцігодкі) (А. П. Урублеўскі) 528—529
4. Размяшчэнне сельскагаспадарчай вытворчасці ў БССР (на пачатак другой пяцігодкі) (М. П. Касцюк) 552—553

44. Зак. 301

ЗМЕСТ

Уводзіны *(І. Я. Марчанка)* 5

Частка першая

БЕЛАРУСЬ У ПЕРЫЯД ПАДРЫХТОЎКІ І ПРАВЯДЗЕННЯ ВЯЛІКАЙ КАСТРЫЧНІЦКАЙ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭВАЛЮЦЫІ (1917—1918) 12

Раздзел I

БЕЛАРУСЬ У ПЕРЫЯД МІРНАГА РАЗВІЦЦЯ РЭВАЛЮЦЫІ (САКАВІК—ЧЭРВЕНЬ 1917 г.) *(В. Р. Гняўко)*

1. Становішча на Беларусі пасля звяржэння царызму 13
2. Курс Камуністычнай партыі на перарастанне буржуазна-дэмакратычнай рэвалюцыі ў сацыялістычную. Барацьба бальшавікоў за масы 20
3. Рэвалюцыйныя выступленні працоўных. Чэрвеньскія дэманстрацыі 28

Раздзел II

МАБІЛІЗАЦЫЯ МАС НА САЦЫЯЛІСТЫЧНУЮ РЭВАЛЮЦЫЮ (ЛІПЕНЬ—КАСТРЫЧНІК 1917 г.) *(Я. К. Прыгунова)*

1. Становішча на Беларусі пасля ліпеньскіх падзей 37
2. Барацьба супраць карнілаўшчыны 45
3. Нарастанне рэвалюцыйнага крызісу. Падрыхтоўка Кастрычніцкага ўзброенага паўстання 52

Раздзел III

ПЕРАМОГА ВЯЛІКАЙ КАСТРЫЧНІЦКАЙ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭВАЛЮЦЫІ. УСТАНАЎЛЕННЕ САВЕЦКАЙ УЛАДЫ НА БЕЛАРУСІ І ЗАХОДНІМ ФРОНЦЕ (КАСТРЫЧНІК 1917 — ЛЮТЫ 1918 гг.) *(В. Р. Гняўко).*

1. Устанаўленне ўлады Саветаў рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў 66
2. Усталяванне Савецкай улады на Беларусі 79

Раздзел IV

ДАЛЕЙШАЕ РАЗВІЦЦЁ РЭВАЛЮЦЫІ. БАРАЦЬБА БЕЛАРУСКАГА НАРОДА СУПРАЦЬ ГЕРМАНСКІХ АКУПАНТАЎ

1. Пачатак сацыялістычных пераўтварэнняў *(Н. В. Каменская)* 88
2. Мабілізацыя сіл беларускага народа на барацьбу з акупантамі *(П. А. Селіванаў)* 98
3. Сацыяльна-эканамічныя пераўтварэнні на свабоднай тэрыторыі Беларусі (1918 г.) *(Н. В. Каменская)* 106
4. Барацьба народа з акупантамі *(Я. К. Прыгунова)* 115

Раздзел V

УТВАРЭННЕ БЕЛАРУСКАЙ САВЕЦКАЙ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭСПУБЛІКІ

1. Аднаўленне Савецкай улады на вызваленай тэрыторыі Беларусі *(П. А. Селіванаў)* 123
2. Абвяшчэнне Беларускай ССР *(Н. В. Каменская)* 129
3. І Усебеларускі з'езд Саветаў. Утварэнне Літоўска-Беларускай ССР *(Н. В. Каменская)* 139

Частка другая

БЕЛАРУСЬ У ГАДЫ ЗАМЕЖНАЙ ВАЕННАЙ ІНТЭРВЕНЦЫІ І ГРАМАДЗЯНСКАЙ ВАЙНЫ (1918—1920) 152

Раздзел VI

БАРАЦЬБА БЕЛАРУСКАГА НАРОДА СУПРАЦЬ ІНТЭРВЕНТАЎ І БЕЛАГВАРДЗЕЙЦАЎ

1. Дапамога Беларусі Усходняму фронту ў 1918 г. Удзел працоўных рэспублікі ў разгроме Калчака і Дзянікіна *(П. А. Селіванаў)* 153
2. Барацьба з інтэрвенцыяй буржуазна-памешчыцкай Польшчы *(П. А. Селіванаў)* 158
3. Партызанскі рух на акупаванай тэрыторыі Беларусі *(Н. В. Каменская)* 166

Раздзел VII

НАСТУПЛЕННЕ ЧЫРВОНАЙ АРМІІ НА ЗАХОДНІМ ФРОНЦЕ. ВЫЗВАЛЕННЕ БЕЛАРУСІ

1. Заходні фронт — галоўны фронт барацьбы савецкага народа супраць аб'яднаных сіл міжнароднага імперыялізму *(П. А. Селіванаў)* 174
2. Вызваленне Беларусі. Аднаўленне Савецкай улады *(Н. В. Каменская, П. А. Селіванаў)* 187

Раздзел VIII

ГАСПАДАРЧАЕ І КУЛЬТУРНАЕ БУДАЎНІЦТВА У 1919—1920 гг.

1. Барацьба з разрухай у прамысловасці і на транспарце *(Н. В. Каменская)* 197
2. Сацыяльна-эканамічнае развіццё вёскі *(Н. В. Каменская, Б. М. Фіх)* 207
3. Матэрыяльнае становішча працоўных. Культурнае будаўніцтва *(Н. В. Каменская, М. Д. Тацішчава)* 215

Частка трэцяя

БЕЛАРУСКАЯ ССР У ПЕРЫЯД АДНАЎЛЕННЯ НАРОДНАЙ ГАСПАДАРКІ (1921—1925) 224

Раздзел IX

ПАЧАТАК МІРНАГА БУДАЎНІЦТВА Ў РЭСПУБЛІЦЫ (1921—1922 гг.)

1. Беларусь пасля заканчэння грамадзянскай вайны. Пераход да нэпа *(І. Я. Івашненка)* 225
2. Пачатак аднаўлення народнай гаспадаркі. Першыя поспехі нэпа *(І. Я. Івашненка, М. Я. Стральцоў)* 233
3. Ажыўленне капіталістычных элементаў у эканоміцы. Новыя формы барацьбы з буржуазіяй *(І. Я. Івашненка, М. Я. Стральцоў)* 245

Раздзел X

ДЗЯРЖАЎНАЕ БУДАЎНІЦТВА Ў БССР У 1921—1925 гг. *(М. І. Злотнік)*

1. Удзел БССР у падрыхтоўцы да ўтварэння СССР. Уступленне БССР у Саюз ССР 253
2. Узбуйненне Беларускай ССР 261
3. Ажыўленне работы Саветаў 266

Раздзел XI

АДНАЎЛЕННЕ НАРОДНАЙ ГАСПАДАРКІ БССР. ПЕРААДОЛЕННЕ ЦЯЖКАСЦЕЙ У 1923—1924 гг.

1. Барацьба з гаспадарчымі і палітычнымі цяжкасцямі *(І. Я. Івашненка)* 275
2. Аднаўленне прамысловасці. Рост працоўнай актыўнасці рабочага класа *(І. Я. Івашненка)* 282
3. Аднаўленне сельскай гаспадаркі. Сацыяльна-эканамічнае развіццё вёскі *(М. Я. Стральцоў)* 289

Раздзел XII

ПЕРАЎТВАРЭННІ Ў ГАЛІНЕ КУЛЬТУРЫ У 1921—1925 гг.

1. Станаўленне савецкай агульнаадукацыйнай школы *(В. Н. Антанішын, У. А. Палуян)* 301
2. Барацьба з непісьменнасцю. Разгортванне культурна-асветнай работы *(Р. Ц. Гарбунова, К. І. Фірсава)* 310
3. Стварэнне вышэйшай школы і навуковых устаноў *(В. Н. Антанішын, У. А. Палуян)* 316
4. Развіццё беларускай савецкай літаратуры і мастацтва *(В. Н. Антанішын, У. А. Палуян)* 325

Раздзел XIII

БССР К КАНЦУ АДНАЎЛЕНЧАГА ПЕРЫЯДУ

1. Вынікі аднаўлення народнай гаспадаркі *(І. Я. Івашненка, М. Я. Стральцоў)* 334
2. Паляпшэнне матэрыяльнага становішча працоўных *(І. Я. Івашненка, М. Я. Стральцоў)* 340
3. Рост грамадска-палітычнай актыўнасці працоўных *(У. І. Вышынскі, М. І. Злотнік)* 346

Частка чацвёртая

ПАБУДОВА ФУНДАМЕНТУ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ ЭКАНОМІКІ (1926—1932) 352

Раздзел XIV

ПЕРАХОД ДА САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭКАНСТРУКЦЫІ НАРОДНАЙ ГАСПАДАРКІ

1. Пачатак сацыялістычнай індустрыялізацыі. Прамысловае будаўніцтва ў рэспубліцы *(У. І. Вышынскі)* 353
2. Сельская гаспадарка рэспублікі ў 1926—1928 гг. Падрыхтоўка ўмоў для сацыялістычнай рэканструкцыі вёскі *(М. Я. Стральцоў)* 365
3. Прыняцце першага пяцігадовага плана развіцця народнай гаспадаркі і культуры БССР і яго галоўныя задачы *(Я. А. Васілеўская)* 378

Раздзел XV

РАЗВІЦЦЁ ПРАМЫСЛОВАСЦІ БССР У ГАДЫ ПЕРШАЙ ПЯЦІГОДКІ

1. Новае прамысловае будаўніцтва і рэканструкцыя старых заводаў і фабрык *(М. В. Уласенка)* 382
2. Падрыхтоўка кадраў кваліфікаваных рабочых *(М. В. Уласенка)* 390
3. Масавае сацыялістычнае спаборніцтва. Поспехі ў развіцці прамысловасці *(Я. А. Васілеўская, М. В. Уласенка)* 395

Раздзел XVI

МАСАВАЯ КАЛЕКТЫВІЗАЦЫЯ СЕЛЬСКАЙ ГАСПАДАРКІ І ЛІКВІДАЦЫЯ КУЛАЦТВА ЯК КЛАСА

1. Пачатак масавай калектывізацыі сельскай гаспадаркі *(У. А. Палуян)* 408
2. Барацьба за ліквідацыю перагібаў і далейшае разгортванне калектывізацыі. Саўгаснае будаўніцтва *(У. А. Палуян)* 416
3. Станаўленне і арганізацыйна-гаспадарчае ўмацаванне калгасаў *(Т. М. Красоўская, У. А. Палуян)* 425
4. Вынікі першай пяцігодкі ў галіне сельскай гаспадаркі *(У. А. Палуян)* 437

Раздзел XVII

ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЕ ЖЫЦЦЁ БССР У 1926—1932 гг.

1. Саветы і грамадскія арганізацыі ў першыя гады індустрыялізацыі *(М. І. Злотнік)* 441
2. Грамадскае і палітычнае жыццё ў гады першай пяцігодкі *(М. І. Злотнік)* 451
3. Пашырэнне зарубежных сувязей беларускага народа *(І. Я. Марчанка)* 461

Раздзел XVIII

МАТЭРЫЯЛЬНАЕ СТАНОВІШЧА НАРОДА І РАЗГОРТВАННЕ КУЛЬТУРНАЙ РЭВАЛЮЦЫІ Ў БССР (1926—1932 гг.)

1. Змены ў матэрыяльным становішчы і быце працоўных *(Я. К. Прыгунова)* 473
2. Пераход да ўсеагульнага пачатковага навучання *(К. І. Фірсава)* 480
3 Вышэйшая і сярэдняя спецыяльная адукацыя. Навука *(К. І. Фірсава)* 484
4. Работа культурна-асветных устаноў. Масавы рух за ліквідацыю непісьменнасці *(Р. Ц. Гарбунова, К. І. Фірсава)* 489
5. Літаратура і мастацтва *(С. А. Андраюк, Р. Ц. Гарбунова)* 494

Частка пятая

БЕЛАРУСКАЯ ССР У ПЕРЫЯД ЗАВЯРШЭННЯ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭКАНСТРУКЦЫІ НАРОДНАЙ ГАСПАДАРКІ І ПЕРАМОГІ САЦЫЯЛІЗМУ Ў КРАІНЕ (1933—1937) 508

Раздзел XIX

ПРАМЫСЛОВАСЦЬ І ТРАНСПАРТ У ГАДЫ ДРУГОЙ ПЯЦІГОДКІ *(Р. Ц. Шлопак)*

1. Прамысловае будаўніцтва і рэканструкцыя прадпрыемстваў 509
2. Барацьба за асваенне новай тэхнікі і падрыхтоўка кваліфікаваных кадраў. Стаханаўскі рух 523
3. Асноўныя вынікі пяцігодкі ў галіне прамысловасці і транспарту 536

Раздзел XX

ПОСПЕХІ САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭКАНСТРУКЦЫІ СЕЛЬСКАЙ ГАСПАДАРКІ БССР

1. Завяршэнне калектывізацыі сельскай гаспадаркі *(В. А. Мілаванаў)* 546
2. Арганізацыйна-гаспадарчае ўмацаванне калгасаў і саўгасаў *(В. А. Мілаванаў)* 551
3. Сельская гаспадарка рэспублікі к канцу пяцігодкі. Фарміраванне новага класа калгаснага сялянства *(В. А. Мілаванаў, У. А. Палуян)* 560

Раздзел XXI

РОСТ МАТЭРЫЯЛЬНАГА ДАБРАБЫТУ *(У. І. Вышынскі)*

1. Павышэнне рэальнай заработнай платы рабочых і служачых і даходаў калгаснікаў. Развіццё гандлю 568
2. Ахова здароўя. Жыллёвае будаўніцтва 575

Раздзел XXII

РАШАЮЧЫЯ ПОСПЕХІ КУЛЬТУРНАЙ РЭВАЛЮЦЫІ *(В. Н. Антанішын, У. А. Палуян)*

1. Ажыццяўленне ўсеагульнага абавязковага сямігадовага навучання 583
2. Культурна-палітычная асвета працоўных 588
3. Фарміраванне кадраў сацыялістычнай інтэлігенцыі. Развіццё навукі 592
4. Літаратура і мастацтва 601

Раздзел XXIII

ДАЛЕЙШАЕ ЎМАЦАВАННЕ ДЗЯРЖАЎНАГА І ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАГА ЛАДУ БССР

1. Узмацненне кіруючай ролі КП(б)Б у сацыялістычным будаўніцтве. Грамадскія арганізацыі *(А. М. Сарокін)* 614
2. Савецкае будаўніцтва *(М. І. Злотнік)* 623
3. Прынядце новай Канстытуцыі СССР і Канстытуцыі БССР. Гістарычныя дасягненні беларускага народа ў будаўніцтве сацыялізму *(М. І. Злотнік)* 630

Заключэнне *(І. М. Ігнаценка)* 641
Важнейшыя даты гісторыі Беларусі *(А. Я. Казлоўская)* 652
Паказальнікі імёнаў *(А. Я. Казлоўская)* 660
Паказальнікі геаграфічных назваў *(А. Я. Казлоўская)* 669
Літаратура *(А. Я. Казлоўская)* 677
Спіс картаў 689

Г51 **Гісторыя** Беларускай ССР у пяці тамах. Т. 3. Перамога Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі і пабудова сацыялізму ў БССР (1917—1937 гг.). Мн., «Навука і тэхніка», 1973.

696 с. з іл. і карт. (АН БССР. Ін-т гісторыі). У перапл.

Трэці том «Гісторыі Беларускай ССР» ахоплівае адзін з найбольш важных перыядаў у гісторыі беларускага народа — ад падрыхтоўкі і правядзення Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі да пабудовы сацыялізму ў нашай краіне. У ім на багатым канкрэтна-гістарычным матэрыяле паказаны барацьба працоўных Беларусі пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі за ўстанаўленне Савецкай улады, удзел у разгроме інтэрвентаў і белагвардзейцаў у гады грамадзянскай вайны. Шмат увагі аддаецца асвятленню поспехаў беларускага народа ў ажыццяўленні ленінскага плана пабудовы сацыялізму, індустрыялізацыі і калектывізацыі рэспублікі, разгортванні культурнай рэвалюцыі, развіцця ўсебаковых братніх сувязяў і супрацоўніцтва з народамі СССР.

Разлічана на масавага чытача.

9(С3)